

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 351

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/169-1>**Євдокимов В. В.**

доктор економічних наук, професор,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3577-081X>

Супрунова І. В.

кандидат економічних наук, доцент,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5484-6421>

Лисак С. П.

здобувач,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7718-1207>

Yevdokymov Viktor, Suprunova Iryna, Lysak Serhii
Zhytomyr Polytechnic State University

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТЕРОРИЗМУ ЯК ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Проблемою тероризму як загрози національній безпеці зацікавилася багато вчених у різних наукових галузях. Проте у дослідженнях не існує однозначного та обґрунтованого підходу до побудови комплексної та системної класифікації тероризму для цілей державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. В контексті дослідження під тероризмом як загрозою національній безпеці розуміється дія або діяльність терористичних організацій, які застосовують насильницькі методи та погрози, в результаті чого виникають ризики для національних інтересів, економічній стабільності, соціальному консенсусу, територіальній цілісності, державному суверенітету. В статті на основі критичного аналізу видів класифікацій тероризму виокремлено властивості тероризму. Виокремлено наступні властивості тероризму: сфера дії тероризму, суб'єктні властивості, політична спрямованість тероризму, об'єктна складова тероризму, географічні властивості тероризму, мотиваційні властивості тероризму, форма прояву тероризму, мета тероризму, методи тероризму.

Ключові слова: тероризм, терористична діяльність, запобігання та протидія фінансуванню тероризму, властивості тероризму, державна безпека

IDENTIFICATION OF THE PROPERTIES OF TERRORISM AS A THREAT TO NATIONAL SECURITY

The problem of terrorism as a threat to national security has interested many scientists in various fields. However, research does not have an unambiguous and sound approach to building a comprehensive and systematic classification of terrorism for public administration to prevent and combat economic crime.. An important role in the scientific search for the identification and systematization of the properties of the object of public administration is the process of classification. Accordingly, the classification of terrorism will reveal its properties, and accordingly determine the areas of prevention and counteraction to its financing. In the context of research, terrorism as a threat to national security means the action or activity of terrorist organizations that use violent methods and threats, resulting in risks to national interests, economic stability, social consensus, territorial integrity, state sovereignty. The article systematizes the classification of approaches to types of terrorism based on the study of scientific literature of legal, political, social and economic areas. The authors have identified the following problems when considering the approaches of scientists on the topic of the study: first, the selection on one basis of different types of terrorism, differing in composition and content; secondly, the classification of terrorism on different grounds of the same type; third, the lack of a clear delineation of the properties of terrorism within a single feature. The article highlights the properties of terrorism based on a critical analysis of the types of classifications of terrorism. The following properties of terrorism are singled out: the scope of terrorism, subjective properties, the political orientation of terrorism, object component of terrorism, geographical properties of terrorism, motivational properties of terrorism, the form of terrorism, the purpose of terrorism, methods of terrorism. The study is the basis for further substantiation of the innovative approach to the formation of the classification of terrorism from the standpoint of the formation of mechanisms of public administration in the field of prevention and combating economic crime.

Keywords: terrorism, terrorist activity, prevention and counteraction to terrorist financing, properties of terrorism, state security.

JEL classification: D78, E26, F52, G18, G38, H56

Постановка проблеми. Дослідження проблем державного управління в різних сферах суспільного життя вимагає уточнення усіх властивостей об'єкта та їх прояву у різних суспільних науках. Важливе значення в науковому пошуку щодо ідентифікації та систематизації властивостей об'єкту державного управління є процес класифікування. «Класифікація – це перший і надзвичайно важливий крок, який повинен зробити дослідник всякої великої та різноманітної групи явищ. Як прийом вивчення, класифікація має двояке значення для наукового дослідника: з боку зовнішнього, це прийом, який вносить у вивчення систему і порядок; з боку внутрішньої, це прийом, який зумовлює повноту і правильність висновків вивчення» [16]. Відповідно класифікація тероризму дозволить виявити властивості його властивості, а відповідно визначити напрями запобігання та протидії його фінансуванню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання класифікації тероризму висвітлено в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: С. Телешун, О. Богданов, Д.В. Ольшанський, Л.В. Сердюк, О.В. Бойченко, Хізера Грега, І. Мехеев, Ф. Форсайта, Є.Ф. Бахчеван, П. Вілкінсон, В. Вітюк, В. Лунев, Н. Мелентьева, Ю.М. Антонян, М. Гуцало, Н.Д. Литвинов, В.Ю. Богданович, О. Антонюк, М. Головатий, Г. Щокін, М. Шахов, В. Василенко та інші. Різносторонність та багатовекторність класифікації тероризму призводить до необхідності їх подальшого дослідження, систематизації та розширенні з позиції формування механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії тероризму.

Мета статті. На основі критичного аналізу класифікацій тероризму, ідентифікувати властивості тероризму як загрози національній безпеці для подальшого

формування механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії тероризму.

Виклад основного матеріалу. «Мета наукової класифікації – поділити об'єкти дослідження виходячи з їх однотипності, однорідності на групи, види відповідно зі значною кількістю їх можливо подібних критеріїв, особливо тих, які є більш важливими, ніж критерії, що характеризують інші групи, в які ті ж об'єкти можна включити. У кожному конкретному випадку дослідник повинен пам'ятати, що обрані в якості найбільш істотних критеріїв в певний час або на одній стадії розвитку можуть на іншій його стадії опинитися серед найменш важливих, а іноді і взагалі непридатних» [10, с. 29–30].

Вивчивши наукову літературу правового, політичного, соціального та економічного напрямів нами систематизовано класифікаційні підходи до видів тероризму (табл. 1).

Вивчивши зміст класифікацій вчених нами виявлено сукупність однакових ознак, проте виділення за ними різних видів тероризму, що потребує уточнення. Розглянемо погляди вчених на класифікацію тероризму з позиції виявленні його властивостей як загрози національній безпеці.

Географічні властивості тероризму. В наукових працях виділено класифікаційну ознаку: за територіальною ознакою. Зазначеної класифікації притримуються: С. Телешун [18], І. Мехеев [14], Ф. Форсайта [19], М. Шахов [21]. В свою чергу І. Мехеев [14] пропонує виділяти два види тероризму за вказаною ознакою, а саме: міжнародний; державний.

Телешун С. [18] вважає, що за даною ознакою варто виділяти більш ширшу сукупність видів тероризму, зокрема: внутрішній; транснаціональний та міжнародний.

Таблиця 1

Систематизація підходів до класифікації тероризму

Автор	Класифікаційні ознаки
С. Телешун [18]	за територіальною ознакою; залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
О. Богданов [3]	залежно від злочинної мотивації; за характером дій на організм людини
Д.В. Ольшанський [15]	залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
Л.В. Сердюк [17]	залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
О.В. Бойченко [5]	залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
Хізера Грега [23]	за цілями; залежно від злочинної мотивації
І. Мехеев [14]	за територіальною ознакою
Ф. Форсайта [19]	за сферою дії; за методами впливу; з погляду відношення суб'єктів терористичної діяльності до державної влади; за методами впливу; за ідентичності суб'єктів терористичної діяльності; за методами впливу; за соціально-політичної спрямованість; за суб'єктами; за способами дії на об'єкт; за методами впливу; за територіальною ознакою; за засобами, які використовуються під час терористичних актів
Є.Ф. Бахчеван [2]	за формою політичного послання; за формою прояву; за групами, які складаються з різних умов
П. Вілкінсон [22]	залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
В. Вітюк [7]	за політичною спрямованістю; за формою прояву
В. Лунев [12]	за способами здійснення акцій; за методами прояву
Н. Мелентьева [13]	за сферою дії; за методами прояву
Ю.М. Антонян [1]	за видами; за цілями залякування
М. Гуцало [8]	за соціальними конфліктами; за формою прояву
Н.Д. Литвинов [11]	за ідентичністю суб'єктів терористичної діяльності; за формами прояву
В.Ю. Богданович [4]	в залежності від поставленої мети; за формами прояву
О. Антонюк, М. Головатий, Г. Щокін [9]	за видами здійснення; за суб'єктами здійснення
М. Шахов [21]	за ціллю; за методами; за об'єктами впливу; за масштабами прояву; за засобами
В. Василенко [6]	за цілями; за об'єктом; за методами і способами здійснення терористичної акції

Значно розширений підхід до класифікації тероризму за територіальною ознакою пропонує Ф. Форсайт [19]: наземний; морський; повітряний; космічний та комп'ютерний тероризм.

Шахов М. [21] за даною ознакою пропонує виділяти наступні види тероризму: внутрішньодержавний та міждержавний.

Зазначена ознака визначає таку властивість тероризму як територіальний прояв та власне сфери прояву. Це характеризує тероризм як явище, що характерне як локальному середовищу так і власне державному та глобальному.

Мотиваційні властивості тероризму. В даному напрямі вченими пропонується класифікація тероризму залежно від злочинної мотивації. Приблизниками даної класифікації є: С. Телешун [18], О. Богданов [3], Д.В. Ольшанський [15], Л.В. Сердюк [17], О.В. Бойченко [5], Хізера Грега [23], П. Вілкінсон [22]. Незважаючи на однорідність виділеної класифікаційної ознаки вченими виділяються різні підходи до видів тероризму.

Вітчизняний вчений С. Телешун [18] пропонує залежно від злочинної мотивації виділяти наступні види тероризму: політичний; релігійний; націоналістичний та економічний.

Принципово інші види тероризму за даною ознакою виділяє О. Богданов [3], зокрема: хімічний; біологічний; психологічний; високотехнологічний та космічний.

Ольшанський Д.В. [15] вважає, що залежно від злочинної мотивації варто виділяти наступні види тероризму: інформаційний; економічний; соціальний та політичний.

Зарубіжний дослідник Л.В. Сердюк [17] за даною ознакою значно звужує кількість видів тероризму, пропонуючи виділяти лише два види: безкорисний та політичний.

За ознакою залежності від злочинної мотивації О.В. Бойченко [5] пропонує класифікувати медіа-тероризм, виділяючи наступні ознаки: інформаційно-психологічний тероризм; інформаційно-технічний тероризм та медіа-інформаційного тероризм.

Релігійний тероризм за визначеною ознакою виділяє Хізера Грега [23].

Класифікацію тероризму з позиції держави залежно від мотивації виділяє П. Вілкінсон [22], що вказує на наступні види: революційний; підреволюційний; репресивний.

Дана ознака є особливо важливою в контексті ідентифікації властивостей тероризму, адже мотив закладений у всіх сферах людської діяльності, мотив характерний як для особи так і групи осіб, якими виступають терористичні організації. Державна та міжнародна політика мають бути направлені не лише на боротьбу із вже існуючими терористичними організаціями, але й на протидію утворенню нових з позиції зниження рівня мотивації їх формування. Дана ознака особливо важлива з позиції оцінки процесів фінансування тероризму, адже в залежності від мотиву визначається мета терористичної організації, що в свою чергу впливає на структуру джерел фінансування, адже власники фінансових ресурсів мають підтримувати ту чи іншу мету. Якщо мотив має релігійний характер, то джерелами фінансових ресурсів є особи або групи осіб, що сповідують ту чи іншу релігію. В свою чергу політичний мотив визначає джерелами фінансових ресурсів політично активних громадян.

Форма прояву тероризму. Форма прояву тероризму визначає сукупність його властивостей щодо здійснення терористичних актів. Дану класифікаційну ознаку підтримують: С. Телешун [18], Д.В. Ольшанський [15], О.В. Бойченко [5], Бахчеван Є.Ф. [2], П. Вілкінсон [22], В. Вітук [7], М. Гуцало [8], В.Ю. Богданович [4], Л.В. Сердюк [17]. В даному випадку, як власне і за попередніми ознаками відсутній єдиний підхід щодо видів тероризму. Зокрема, С. Телешун [18] за даною ознакою виділяє: використання вибухових пристроїв; захоплення повітряного судна, цивільної авіації; захоплення морського судна; міжнародного судноплавства; захоплення заручників.

Ольшанський Д.В. [15] вважає, що за формою прояву тероризм варто поділяти на наступні види: прямий вплив на психіку людини через ЗМІ; дискримінаційні, економічні дії задля впливу на економічних конкурентів; вулична злочинність, зростання криміналітету та терористичні дії різного роду для впливу на політичних лідерів.

Особливий підхід до класифікації тероризму як злочину за формою прояву виділяє Бахчеван Є.Ф. [2]: вимагання коштів або будь-якого майна за допомогою шантажу, загрози або використання насильства; зневага до традиційного уряду, використання найсучасніших засобів зв'язку, блискавична зміна дислокації; загрозу вибуху газу, отруєння прісних водосховищ; зламвання комп'ютерів державних установ, банків, підприємств, блокують інформаційні потоки, порушуючи роботу спецслужб і транснаціональних корпорацій; кібервіруси, розроблені хакерами, виводять з ладу сотні тисяч комп'ютерів.

Зарубіжний вчений П. Вілкінсон [22] виділяє такі види тероризму за формою прояву як: зміна політичної системи; певні зміни в межах існуючої політичної системи; діяльність окремої держави скеровувалась проти іншої держави або ж проти опозиції.

Вітчизняний дослідник М. Гуцало [8] вивчаючи політичні аспекти тероризму пропонує наступні види: збройний конфлікт; кримінальна злочинність та соціально-політичний протест.

Богданович В.Ю. [4] виділяє наступні види тероризму за досліджуваною ознакою:

- розвідувально-підривної і диверсійної діяльності та дій, спрямованих на розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму і тероризму;
- прийняття своїх вимог вуличними демонстраціями, пікетами, мітингами;
- насильство з метою реалізації на землі божественних настанов;
- насильство застосовується праворадикальними терористами, головним чином, проти іммігрантів і біженців з країн Азії та Африки. Їх мета – змусити уряди прийняти заборону на їх в'їзд в європейські держави;
- насильства проти багатих людей, офіційних осіб.

Литвинов Н.Д. [11] виділяє наступні види тероризму за вказаною ознакою: досягнення часткових змін у становищі відповідних етнічних груп; вчинення самогубних акцій, захоплення влади сектами тоталітарного режиму.

Дослідниця проблем кримінального права Л.В. Сердюк [17] пропонує виділяти наступні види тероризму за формами прояву: діяльність революціонерів-теро-

ристів задля соціальної справедливості для всіх громадян країни; насильницькі збройні акції з ціллю нагнітання страху, здійснення тиску на владу.

Форма прояву особливо важлива властивість тероризму, адже від цього залежать терористичні акти, а відповідно потреба в залученні відповідних ресурсів, що може бути досліджена в процесі слідчих дій.

Мета тероризму. Властивість тероризму, яка визначає власну сутність усієї діяльності терористичної організації є ціль. Так, в залежності від цілей тероризму виділяють наступні підходи до видів:

Хізера Грега [23] пропонує виділяти наступні види тероризму: апокаліптична ціль – полягає у світовій катастрофі, абсолютному або частковому припиненні існування цивілізації, людства, планети Земля, Всесвіту тощо; створення релігійного уряду (теократія); чистки за релігійною ознакою – дії, спрямовані на «викорінення невірних» шляхом насильного навернення до певної релігії або через переслідування.

Богданович В.Ю. [4] за даною ознакою пропонує виділяти наступні види тероризму: націоналістичний; анархістський; релігійний; праворадикальний та ліво-радикальний.

Протилежно інший підхід до складу видів тероризму за цілю виділяє М. Шахов [21]: гуртуючий; демонстраційний; конфронтаційний; провокаційний.

Вивчення політичних аспектів тероризму в контексті глобального розвитку В. Василенко [6] пропонує виділяти наступні його види за цілями: політичний; націоналістичний; релігійний та кримінальний.

Питання мети є особливо важливою властивістю, яку необхідно враховувати при формуванні державної політики в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Методи тероризму. Важливою характеристикою тероризму є методи, якими від реалізується. Це визначає напрями формування необхідних ресурсів й відповідно процеси фінансування. Дану класифікаційну ознаку тероризму підтримують наступні вчені: Ф. Форсайта [19], В. Лунев [12], Н. Мелентьєва [13], М. Шахов [21], В. Василенко [6].

Досліджуючи проблеми мотивації злочинців зарубіжний вчений В. Лунев [12] пропонує виділяти наступні види тероризму за методами прояву:

– вбивства державних і громадських діячів або представників влади, а також вибухів, підпалів та інших дій;

– перешкода розслідуванню кримінальних справ, веденню і продовженню жорсткої кримінальної політики, ліквідація активних співробітників правоохоронних органів, примус суддів до винесення м'яких ухвал, залякування або залякування потерпілих, свідків, журналістів, які можуть допомогти слідству у встановленні і припиненні їх злочинної діяльності;

– припинення діяльності федеральних органів влади і досягнення політичної або економічної відособленості;

– крадіжка літаків шляхом захоплення заручників для вимагання грошей, зброї, наркотиків і вільоту в інші країни;

– убивство представників іноземної держави з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень.

Крім того, В. Лунев [12] в даному контексті виділяє класифікаційну ознаку за способом здійснення: тероризм з політичних мотивів; кримінальний тероризм організованих злочинних співтовариств; націоналістичний тероризм сепаратистських сил; повітряний тероризм та міжнародний тероризм.

Значно ширший перелік методів тероризму наводить в праці Н. Мелентьєвої [13], зокрема:

– здійснення насильства передбачає подолання досить глибоких психологічних норм, властивих більшості людей;

– терор здійснюється щодо демонізованої мажоритарною нацією, яка сприймається як головна перешкода етнічною самоствердження. Іноді етнотероризм може приймати расовий характер;

– насильство виправдовується тим, що воно застосовується «врятованими», «обраними» проти клятих. Класичними зразками такого підходу є сіоністський тероризм в Палестині і сучасний ісламський тероризм;

– більшовицькі анархістські нальотчиків і грабіжників, етнічні мафії США (єврейську, сицилійську або китайську), пограбування банків деякими лівими екстремістами і т.д.;

– здійснення індивідом по відношенню до інших членів суспільства як вираз екзистенціального, суб'єктивного протесту, необгрунтованого раціонально і ідеологічно; це особиста повстання проти суспільства.

За методами М. Шахов [21] пропонує виділяти наступні види тероризму: тероризм з використанням фізичного насилля; тероризм шляхом знищення матеріальних об'єктів; тероризм зі застосуванням морально-психологічного впливу.

Василенко В. [6] вважає, що за методами і способами здійснення терористичної акції, тероризм варто поділяти на: інформаційний; партизанський; військовий; технологічний та повітряний.

Класифікація тероризму за методами є особливо важливою з позиції формування заходів із протидії. Крім того, вивчення методів здійснення тероризму дозволяє сформулювати комплекс заходів щодо державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму, зокрема в частині: суб'єктів державного управління; методів виявлення та ідентифікації доходів, що отриманні злочинним шляхом; напрямів трансформації державного регулювання банківського сектору; розвитку системи моніторингу та контролю за доходами громадян та організацій [20].

Політична спрямованість тероризму. Ряд вітчизняних та зарубіжних вчених вважають, що тероризму варто визначати за напрямом політичного послання та політичною спрямованістю. В даному напрямі працювали наступні вчені: Є.Ф. Бахчеван [2], В. Вітюк [7].

Бахчеван Є.Ф. [2] вважає, що за даною класифікаційною ознакою варто виділяти наступні види тероризму: економічний тероризм; політичний тероризм; соціальний тероризм та інформаційний тероризм.

Вітюк В. [7] в даному напрямі пропонує наступні види тероризму: лівий; правий.

Важливо зазначити, що політична спрямованість тероризму є однією із найбільш важливих ознак, адже більшість терористичних організацій сьогодні переслідують певну політичну мету.

Об'єктна складова тероризму. Визначаючи об'єктну складову тероризму варто наголосити на даній класифікаційній ознаці, яку підтримують: М. Шахов [21] – за об'єктами впливу; В. Василенко [6] – за об'єктом.

Сфера дії тероризму. Ряд вчених пропонують класифікувати тероризму за сферою дії, зокрема: Ф. Форсайта [19], Н. Мелентьева [13].

Форсайта Ф. [19] виділяє лише два види тероризму за вказаною ознакою, зокрема: внутрішньодержавний тероризм; транснаціональний тероризм.

Пропозиції Мелентьева Н. [13] за даною ознакою значно різняться як за складом так і змістом: ідеологічний тероризм; етнічний тероризм; релігійний тероризм; кримінальний тероризм та індивідуальний тероризм.

Суб'єктні властивості. Важливе значення у вивченні тероризму полягає в ідентифікації суб'єктів. В даному напрямку ряд вчених пропонують класифікаційну ознаку і виділяють ряд видів: Литвинов Н.Д. [11] – за ідентичністю суб'єктів терористичної діяльності; О. Антонюк, М. Головатий, Г. Щокін [9] – за суб'єктами здійснення.

Зазначені класифікаційні ознаки потребують уточнення, адже представлені пропозиції не повною мірою характеризують суб'єктів терористичної діяльності. Відповідно є потреба в групуванні суб'єктів за змістом їх діяльності, складом та кількістю осіб. Це дозволить більш чітко ідентифікувати діяльність терористичних організацій.

Інші властивості тероризму. Окремі вчені пропонують виділяти таку класифікаційну ознаку тероризму як за видами і в даному напрямку виділяють наступні ознаки:

1) Ю.М. Антонян [1]: політичний тероризм; державний тероризм; релігійний тероризм; корисний тероризм; кримінальний тероризм; військовий тероризм; партизанський тероризм; націоналістичний тероризм; ідеалістичний тероризм.

2) О. Антонюк, М. Головатий, Г. Щокін [9]: соціальний; національний; сепаратистський; національно-визвольний; репресивний; релігійний; світоглядний.

Богданов О. [3] пропонує поділяти тероризм за характером дій на організм людини:

- використання хімічних агентів задля нервово-паралітичної дії, шкірно-наривної дії, загальної уражальної дії, задущливої дії, психохімічної дії;
- віруси, бактерії, грибки, токсини, речовини вироблені цими організмами;
- виведення з рівноваги людську свідомість;
- атака проти інформації, комп'ютерних систем, комп'ютерних програм і баз даних;

– знищення космічних об'єктів, залякування діями з космосу щодо морських, наземних та повітряних об'єктів.

Антонян Ю.М. [1] пропонує класифікувати тероризм за цілями залякування:

- залякування політичного противника і його прихильників, вбивство найбільш активних політичних діячів супротивної сторони, залякування інших;
- залякування власного населення, його повне придушення і поневолення і разом з тим в знищення тих, хто бореться з тиранічною державою;
- затвердити свою релігію і послабити інші;
- страх повинен охопити тих, хто перешкоджає отриманню жаданих матеріальних цінностей;
- знищення суперників і залякування їх прихильників при конфліктах між організованими злочинними групами;
- зломити бойовий дух супротивника і навести жах на населення супротивної сторони, щоб придушити опір;
- широко використовуються диверсії, руйнування комунікацій, розправи з зрадниками і фізичне знищення окупантів;
- залякування витіснити іншу націю, позбутися її влади, іноді – захопити її майно і землю, в ряді випадків - відстояти свою національну гідність і національне надбання;
- терористичні акти відбуваються заради перебудови світу, перемоги «справедливості» і т. д.

Гуцало М. [8] в своїй дисертації запропонувала наступну класифікаційну ознаку: бойовий тероризм; кримінальний тероризм; соціально-політичний.

Висновки. На основі проаналізованих видів класифікацій тероризму можна констатувати, що кожна класифікаційна ознака характеризує певну властивість тероризму. Представлений аналіз дозволив виявити наступні властивості: сфера дії тероризму, суб'єктні властивості, політична спрямованість тероризму, об'єктна складова тероризму, географічні властивості тероризму, мотиваційні властивості тероризму, форма прояву тероризму, мета тероризму, методи тероризму. Досліджуючи підходи вчених, ми зіштовхнулися із наступними проблемами: по-перше, виділення за однією ознакою різних видів тероризму, що різняться як за складом, так і за змістом; по-друге, класифікація тероризму за різними ознаками одного й того ж виду; по-третє, відсутність чіткого розмежування властивостей тероризму в рамках однієї ознаки.

Список використаних джерел:

1. Антонян Ю.М. Тероризм. Криминологическое и уголовноправовое исследование. Москва : Щит-М, 2001. 306 с.
2. Бахчеван С.Ф. Основні поняття та характеристики сучасного тероризму. *Протидія злочинності: проблеми практики і наукове-методичне забезпечення*. 2013. С. 29–32.
3. Богданов О. Високотехнологічний тероризм нової епохи. *Проблеми безпеки особистості, сусп-ва, держави*. 2005. № 4. С. 34–37.
4. Богданович В.Ю. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах : монографія. Київ : Вид-во Кий, 2007. 370 с.
5. Бойченко О.В. Медіа-тероризм: особливості сучасних ознак інформаційної безпеці. *Інтегровані інтелектуальні роботи технічних комплексів (ІПТК-2009)* : Друга міжнародна наук.-практ. конф. (25 Бахчеван С.Ф. Основні поняття та характеристики сучасного тероризму 28 травня 2009 р.). Київ : НАУ, 2009. С. 230–232.
6. Василенко В.И. Международный тероризм в условиях глобального развития (политологический анализ) : дис. ... д-ра пол.наук: 23.00.04; Российская академия государственной службы при Президенте РФ. Москва, 2003. 311 с.
7. Витюк В.В., Эфиров С.А. «Левый» терроризм на западе: история и современность. Москва : Наука, 1987. 263 с.
8. Гуцало М.Г. Організація протидії сучасному тероризму: політологічний аналіз : автореф. дис... канд. політ. наук. 23.00.02; НАН України; Інститут держави і права імені В.М. Корецького. Київ, 2008. 20 с.
9. Етнокрнологічний словник: енцикл.-довід. слов. / [за ред. О.В. Антонюка, М.Ф. Головатого та Г.В. Щокіна]. Київ : МАУП, 2007. 577 с.

10. Кузнецов А.П., Бокова И.Н., Маршакова Н.Н. Проблемы классификации преступлений, совершаемых в сфере экономики. *Проблемы экономики и юридической практики*. 2006. № 1–2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-klassifikatsii-prestupleniy-sovershaemykh-v-sfere-ekonomiki>
11. Литвинов Н.Д. Международный терроризм. Москва : Голос, 1999. 173 с.
12. Лунеев В.В. Мотивация преступного поведения. Москва : Наука, 1991. 383 с.
13. Мелентьева Н. Размышления о терроре. *Элементы: Евразийское обозрение*. 1996. № 7. С. 17–19.
14. Михеев И.Р. Терроризм: понятие, ответственность, предупреждение. URL: <http://crime.vl.ru>
15. Ольшанский Д.В. Психология терроризма. Санкт-Петербург : Питер, 2002.
16. Познышев С.В. Основные вопросы учения о наказании. Москва, 1904. С. 51.
17. Сердюк Л.В. Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование / Под ред. Заслуженного деятеля науки РФ, проф. С.П. Щербы. Москва : ООО Изд-во «Юрлитинформ», 2002.
18. Телешун С. Сучасний тероризм: українські реалії. *Політ. менеджмент*. 2005. № 1(10). С. 163–169.
19. Форсайт Ф. Конец самообмана. *Московские новости*. 2001. № 38. 18–24 сентября. С. 6.
20. Черчата А.О., Тарасова Т.О., Штогрин М.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком інституціональних одиниць. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*. 2020. № 22. С. 99–108. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2020-2\(22\)-99-108](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2020-2(22)-99-108)
21. Шахов М.Н. Теоретические проблемы современного терроризма. Москва : ИБПИТ, 2003. 277 с.
22. MacWillson A.C. *Hostage-Taking Terrorism. Incident – Response Strategy*, Macmillan, London. 1992.
23. Rapoport D.C. *Inside terrorist organizations*. London: Frank Cass, 2002.

References:

1. Antonyan Yu.M. (2001) *Terrorizm. Kriminologicheskoe i ugodnoppravovoe issledovanie* [Terrorism. Criminological and criminal law research]. Moscow: Shchit-M. (in Russian)
2. Bakhchevan Ye.F. (2013) *Osnovni poniattia ta kharakterystyky suchasnoho teroryzmu* [Basic concepts and characteristics of modern terrorism]. *Countering crime: problems of practice and scientific and methodological support*, pp. 29–32.
3. Bohdanov O. (2005) *Vysokotekhnolohichniy teroryzm novoi epokhy* [High-tech terrorism of the new era]. *Problems of security of the individual, society, state*, no. 4, pp. 34–37.
4. Bohdanovych V.Iu. (2007) *Teoretyko-metodolohichni zasady zabezpechennia natsionalnoi bezpeky derzhavy u yii vyznachalnykh sferakh: Monohrafiia* [Theoretical and methodological principles of ensuring the national security of the state in its defining areas: Monograph]. Kyiv: Vyd-vo Kyiv. (in Ukrainian)
5. Boichenko O.V. (2009) *Media-teroryzm: osoblyvosti suchasnykh oznak informatsiinii bezpetsi* [Media-terrorism: features of modern signs of information security]. *Proceedings of the Second International Scientific Practice. conf. (May 25–28, 2009)*, Kyiv: NAU, pp. 230–232.
6. Vasilenko V.I. (2003) *Mezhdunarodnyy teroryzm v usloviyakh global'nogo razvitiya (politologicheskiiy analiz)* [International terrorism in the context of global development (political science analysis)] (PhD Thesis), Moscow: Russian Academy of Public Administration under the President of the Russian Federation.
7. Vityuk V.V., Efirov S.A. (1987) *«Levyi» teroryzm na zapade: istoriya i sovremennost'* [“Left” terrorism in the West: history and modernity]. Moscow: Nauka. (in Russian)
8. Hutsalo M.H. (2008) *Orhanizatsiia protydiv suchasnomu teroryzmu: politolohichniy analiz* [Organization of counteraction to modern terrorism: political analysis] (PhD Thesis), Kyiv: V.M. Koretsky Institute of State and Law.
9. Antoniuk O.V., Holovatyi M.F., Shchokin H.V. (eds.) (2007) *Etnokranolohichniy slovnyk: entsykl.-dovid. slov.* [Ethnocranological dictionary: encyclical. proof. words]. Kyiv: MAUP.
10. Kuznetsov A.P., Bokova I.N., Marshakova N.N. (2006) *roblemy klassifikatsii prestupleniy, sovershaemykh v sfere ekonomiki* [Problems of classification of crimes committed in the sphere of economics]. *Problemy ekonomiki i yuridicheskoy praktiki* [Problems of Economics and Legal Practice] (electronic journal), no. 1–2. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-klassifikatsii-prestupleniy-sovershaemykh-v-sfere-ekonomiki>
11. Litvinov N.D. (1999) *Mezhdunarodnyy teroryzm* [International terrorism]. Moscow: Golos. (in Russian)
12. Luneev V.V. (1991) *Motivatsiya prestupnogo povedeniya* [Motivation for criminal behavior]. Moscow: Nauka. (in Russian)
13. Melent'eva N. (1996) *Razmyshleniya o terore* [Reflections on terror]. *Elements: Eurasian review*, no. 7, pp. 17–19.
14. Mikheev I.R. *Terrorizm: ponyatie, otvetstvennost', preduprezhdenie* [Terrorism: concept, responsibility, prevention]. Available at: <http://crime.vl.ru> (in Russian)
15. Olshansky D.V. (2002) *Psikhologiya teroryzma* [Psychology of terrorism]. SPb.: Piter. (in Russian)
16. Poznyshhev S.V. (1904) *Osnovnye voprosy ucheniya o nakazanii* [The main questions of the doctrine of punishment]. Moscow. (in Russian)
17. Serdyuk L.V. (2002) *Nasilie: kriminologicheskoe i ugodnoppravovoe issledovanie* [Violence: Criminological and Criminal Law Research]. Moscow: ООО Изд-во “Юрлитинформ”. (in Russian)
18. Teleshun S. (2005) *Suchasnyi teroryzm: ukrainski realii* [Modern terrorism: Ukrainian realities]. *Political Management*, no. 1(10), pp. 163–169.
19. Forsyth F. (2001) *Konets samoobmana* [The end of self-deception] *Moscow news*, no. 38, p. 6.
20. Cherchata A.O., Tarasova T.O., Shtohryn M.V. (2020) *Informacijno-analitchne zabezpechennya upravlinnya stalym rozvytkom instytucionalnykh odynits. Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu*, vol. 2(22), pp. 99–108. (in Ukrainian)
21. Shakhov M.N. (2003) *Teoreticheskie problemy sovremennogo teroryzma* [Theoretical problems of modern terrorism]. Moscow: IBPIT. (in Russian)
22. MacWillson A.C. (1992) *Hostage-Taking Terrorism. Incident – Response Strategy*, Macmillan, London.
23. Rapoport D.C. (2002) *Inside terrorist organizations*. London: Frank Cass.